

SYLABUSDOTYCZY CYKLU KSZTAŁCENIA 2022/23-2024/25
(skrajne daty)

Rok akademicki 2023/2024

1. PODSTAWOWE INFORMACJE O PRZEDMIOCIE

Nazwa przedmiotu	Antropologia fizyczna
Kod przedmiotu*	
nazwa jednostki prowadzącej kierunek	Kolegium Nauk Humanistycznych
Nazwa jednostki realizującej przedmiot	Instytut Archeologii
Kierunek studiów	Archeologia
Poziom studiów	studia I stopnia
Profil	ogólnoakademicki
Forma studiów	stacjonarne
Rok i semestr/y studiów	II rok, 4 semestr
Rodzaj przedmiotu	podstawowy
Język wykładowy	polski
Koordinator	Dr Joanna Rogóż
Imię i nazwisko osoby prowadzącej / osób prowadzących	Dr Joanna Rogóż

* -opcjonalnie, zgodnie z ustaleniami w Jednostce

1.1. Formy zajęć dydaktycznych, wymiar godzin i punktów ECTS

Semestr (nr)	Wykł.	Ćw.	Konw.	Lab.	Sem.	ZP	Prakt.	Inne (jakie?)	Liczba pkt. ECTS
4	15	30							3

1.2. Sposób realizacji zajęć zajęcia w formie tradycyjnej zajęcia realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość**1.3 Forma zaliczenia przedmiotu (z toku) (egzamin, zaliczenie z oceną, zaliczenie bez oceny)**

WYKŁAD – EGZAMIN PISEMNY, ZALICZENIE BEZ OCENY

ĆWICZENIA - ZALICZENIE Z OCENĄ

2. WYMAGANIA WSTĘPNE

Podstawowa wiedza z zakresu anatomii człowieka, szczególnie osteologii. Ogólne informacje o zwyczajach pogrzebowych, typach pochówków i eksploracji ludzkich szczątków kostnych.
--

3. CELE, EFEKTY UCZENIA SIĘ, TREŚCI PROGRAMOWE I STOSOWANE METODY DYDAKTYCZNE

3.1 Cele przedmiotu

C1	Zapoznanie studentów z zakresem, przedmiotem i metodami badań antropologii fizycznej.
C2	Nabycie przez studentów podstawowej wiedzy w zakresie postępowania z ludzkimi szczątkami kostnymi oraz możliwościami badawczymi ludzkich szczątków.
C3	Omówienie miejsca człowieka w królestwie zwierząt oraz charakterystyka współcześnie występujących naczelnych.
C4	Przystawienie problematyki i kolejnych etapów antropogenezy.
C5	Nabycie przez studentów wiedzy i umiejętności z zakresu osteologii, odróżniania kości ludzkich od zwierzęcych, szczątków inhumowanych od kremowanych, odróżniania poszczególnych kości oraz ich fragmentów, a także terminologii anatomicznej.
C6	Nabycie przez studentów podstawowej wiedzy i umiejętności pozwalających na określanie wieku i płci zmarłego na podstawie układu kostnego.
C7	Nabycie przez studentów podstawowej wiedzy pozwalającej na określanie zmian patologicznych obecnych na kościach, cech niemetrycznych.
C8	Zapoznanie studentów z zagadnieniami kranioometrii i osteometrii oraz wskaźników w wymiarze teoretycznym i praktycznym.

3.2 Efekty uczenia się dla przedmiotu

EK (efekt uczenia się)	Treść efektu uczenia się zdefiniowanego dla przedmiotu Student:	Odniesienie do efektów kierunkowych ¹
EK_01	Zna i rozumie miejsce i znaczenie antropologii fizycznej w systemie nauk.	K_Wo1
EK_02	Zna i rozumie podstawową terminologię, teorię i metodologię antropologii fizycznej.	K_Wo2
EK_03	Zna i rozumie podstawowe zjawiska i procesy przyrodnicze, a także powiązania antropologii fizycznej z archeologią.	K_Wo7
EK_04	Zna metody eksploracji szczątków kostnych w zależności od typu pochówku.	K_Wo8
EK_05	Potrafi w stopniu podstawowym formułować problemy badawcze, analizować i interpretować materiał osteologiczny z wykorzystaniem właściwych metod, dobierać literaturę i korzystać z istniejącego dorobku naukowego w zakresie antropologii fizycznej.	K_Uo2
EK_06	Potrafi samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać umiejętności badawcze kierując się wskazówkami prowadzącego zajęcia.	K_Uo3
EK_07	Potrafi posługiwać się językiem obcym i wykorzystywać tę	K_Uo9

¹ W przypadku ścieżki kształcenia prowadzącej do uzyskania kwalifikacji nauczycielskich uwzględnić również efekty uczenia się ze standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

	umiejętność do pogłębiania wiedzy z zakresu biologii człowieka i antropologii fizycznej.	
EK_o8	Potrafi pracować w grupie.	K_U10
EK_o9	Jest gotów do krytycznej oceny posiadanej wiedzy i zasięgnięcia opinii ekspertów, a także uznawania znaczenia wiedzy w rozwiązywaniu problemów.	K_K01
EK_10	Jest gotów do podejmowania odpowiedzialności za zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, kraju, Europy oraz inicjowania działań na rzecz jego ochrony, ze szczególnym uwzględnieniem delikatnej materii ludzkich szczątków.	K_K02
EK_11	Jest gotów do uczestniczenia w życiu naukowym, korzystając z różnych jego form.	K_K03
EK_12	Jest gotów do stosowania się do zasad etyki zawodu archeologa, ze szczególnym uwzględnieniem etyki badań ludzkich szczątków kostnych.	K_K04

3.3 Treści programowe

A. Problematyka wykładu

Treści merytoryczne
1. Antropologia fizyczna – historia i zakres badań.
2. Antropologia filogenetyczna. Miejsce człowieka w świecie zwierząt.
3. Występowanie i charakterystyka współczesnych rodzin naczelnych.
4. Porównanie wybranych cech budowy anatomicznej człowieka i innych naczelnych. Cechy wyróżniające rozwój Homo. Cechy specyficznie ludzkie.
5. Filogeneza naczelnych – czynniki hominizacji, ewolucja postawy ciała, czaszki i uzębienia oraz mózgowia.
6. Filogeneza naczelnych – występowanie i charakterystyka pierwszych naczelnych, zróżnicowanie australopiteków.
7. Powstanie człowieka współczesnego, zróżnicowanie kopalnych form rodzaju <i>Homo</i> .
8. Kulturowe przystosowania do życia w poszczególnych biotach.
9. Ekologia żywienia – wybrane zagadnienia z uwzględnieniem aspektu ewolucyjnego i przystosowawczego.
10. Metody eksploracji szczątków ludzkich w zależności od typu pochówku.

B. Problematyka ćwiczeń, konwersatoriów, laboratoriów, zajęć praktycznych

Treści merytoryczne
1. Charakterystyka tkanki kostnej. Funkcje, rozwój i ogólna budowa układu kostnego. Budowa, funkcje i podział stawów.
2. Kręgosłup – budowa anatomiczna.
3. Klatka piersiowa, łopata – budowa anatomiczna.
4. Kości kończyny górnej – budowa anatomiczna.
5. Kości kończyny dolnej – budowa anatomiczna.
6. Kości czaszki – budowa anatomiczna.
7. Kości twarzoczaszki, uzębienie mleczne i stałe – budowa anatomiczna.
8. Podstawowe metody oceny wieku w chwili zgonu na podstawie szczątków kostnych.

9. Podstawowe metody oceny płci na podstawie szczątków kostnych.
10. Osteometria, wskaźniki kości i metody odtwarzania przyżyciowej wysokości ciała na podstawie pomiarów kości.
11. Kranioimetria, wskaźniki czaszkowe.
12. Identyfikacja wybranych zmian patologicznych kośćca.
13. Identyfikacja wybranych cech niemetrycznych kości.
14. Rozróżnianie kości ludzkich od zwierzęcych, inhumowanych od przepalonych.

3.4 Metody dydaktyczne

Np.:

Wykład: wykład problemowy, wykład z prezentacją multimedialną, metody kształcenia na odległość

Ćwiczenia: analiza tekstów z dyskusją, metoda projektów (projekt badawczy, wdrożeniowy, praktyczny), praca w grupach (rozwiązywanie zadań, dyskusja), gry dydaktyczne, metody kształcenia na odległość

Laboratorium: wykonywanie doświadczeń, projektowanie doświadczeń

Wykład: wykład problemowy z prezentacją multimedialną, dyskusja.

Ćwiczenia: prezentacja multimedialna, analiza przykładów, pokaz, praca samodzielna, praca w grupach, praca z materiałem osteologicznym, pomiary z użyciem przyrządów antropometrycznych, dyskusja.

4. METODY I KRYTERIA OCENY

4.1 Sposoby weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody oceny efektów uczenia się (np.: kolokwium, egzamin ustny, egzamin pisemny, projekt, sprawozdanie, obserwacja w trakcie zajęć)	Forma zajęć dydaktycznych (w, ćw, ...)
EK_01	EGZAMIN PISEMNY, DYSKUSJA	w, ćw
EK_02	EGZAMIN PISEMNY, KOLOKWIMUM, ZALICZENIE USTNE, OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, PRACA Z MATERIAŁEM, DYSKUSJA	w, ćw
EK_03	EGZAMIN PISEMNY, KOLOKWIMUM, DYSKUSJA	w, ćw
EK_04	EGZAMIN, DYSKUSJA	w
EK_05	EGZAMIN, KOLOKWIMUM, ZALICZENIE USTNE, OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, PRACA Z MATERIAŁEM, DYSKUSJA	w, ćw
EK_06	EGZAMIN PISEMNY, KOLOKWIMUM, ZALICZENIE USTNE, DYSKUSJA	w, ćw
EK_07	EGZAMIN	w
EK_08	PRACA Z MATERIAŁEM, DYSKUSJA	ćw
EK_09	EGZAMIN, KOLOKWIMUM, ZALICZENIE USTNE, DYSKUSJA	w, ćw
EK_10	PRACA Z MATERIAŁEM, OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	w, ćw
EK_11	DYSKUSJA	w, ćw
EK_12	PRACA Z MATERIAŁEM, OBSERWACJA W TRAKCIE ZAJĘĆ, DYSKUSJA	w, ćw

4.2 Warunki zaliczenia przedmiotu (kryteria oceniania)

Wykład: egzamin pisemny:

ocena dostateczna: jeśli student uzyska 50% + 0,5 pkt.

ocena dobra: jeśli student uzyska 75% pkt.

ocena bardzo dobra: jeśli student uzyska 90% pkt.

Ćwiczenia:

1. Zaliczenia pisemne i/lub ustne z zakresu budowy anatomicznej poszczególnych kości.
2. Zaliczenie ustne i/lub pisemne z zakresu oceny wieku w chwili zgonu i określenia płci na podstawie szkieletu.
3. Zaliczenie z wykonania pomiarów kości i obliczania wskaźników oraz przyżyciowej wysokości ciała.
4. Zaliczenie z pracy nad identyfikacją cech niemetrycznych oraz opisowych kości.
5. Zaliczenie z pracy nad konstrukcją tablicy wymieralności.
6. Zaliczenie z pracy nad przepalonymi szczątkami kostnymi.
7. Kolokwium pisemne z zakresu kranioometrii, osteometrii, wskaźników kości i przyżyciowej wysokości ciała; cech niemetrycznych i opisowych kości:
ocena dostateczna: jeśli student uzyska 50% + 0,5 pkt.
ocena dobra: jeśli student uzyska 75% pkt.
ocena bardzo dobra: jeśli student uzyska 90% pkt.

Niezaliczone kolokwium, odpowiedź ustna czy też pozostałe aktywności wymagające zaliczenia podlegają poprawie.

Ocena końcowa stanowi średnią z ocen z pisemnego kolokwium oraz z odpowiedzi ustnych.

5. CAŁKOWITY NAKŁAD PRACY STUDENTA POTRZEBNY DO OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH EFEKTÓW W GODZINACH ORAZ PUNKTACH ECTS

Forma aktywności	Średnia liczba godzin na zrealizowanie aktywności
Godziny z harmonogramu studiów	45
Inne z udziałem nauczyciela akademickiego (udział w konsultacjach, egzaminie)	15
Godziny niekontaktowe – praca własna studenta (przygotowanie do zajęć, egzaminu, napisanie referatu itp.)	30
SUMA GODZIN	90
SUMARYCZNA LICZBA PUNKTÓW ECTS	3

* Należy uwzględnić, że 1 pkt ECTS odpowiada 25-30 godzin całkowitego nakładu pracy studenta.

6. PRAKTYKI ZAWODOWE W RAMACH PRZEDMIOTU

wymiar godzinowy	Nie dotyczy
zasady i formy odbywania praktyk	Nie dotyczy

7. LITERATURA

Literatura podstawowa:

1. Dziedzicka A. *Podstawy anatomii człowieka dla artystów*, Platan, Kraków, 2002 (lub inny atlas anatomii uwzględniający budowę układu kostnego).
2. Kaszycka K.A. *Dymorfizm płciowy południowoafrykańskich australopiteków*, Wydawnictwo Naukowe UASM, Poznań, 2010.
3. Leakey R. *Pochodzenie człowieka*, Wydawnictwo CIS, Oficyna Wydawnicza MOST, Warszawa, 1995.
4. Lewin R. *Wprowadzenie do ewolucji człowieka*, Pruszyński i Spółka, Warszawa, 1999.
5. Malinowski A. *Antropologia fizyczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań, 1980.
6. Malinowski A. *Wstęp do antropologii i ekologii człowieka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 1994.
7. Piontek J. *Biologia populacji pradziejowych. Zarys metodyczny*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, 1999.
8. Skawina A. (red.) *Anatomia prawidłowa człowieka. Osteologia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2006.
9. Skawina A. (red.) *Anatomia prawidłowa człowieka. Czaszka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2006.

Literatura uzupełniająca:

1. Malinowski A. *Ćwiczenia z antropologii (wybór materiałów)*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 1989.
2. Malinowski A., Strzałko J. (red.) *Antropologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań, 1985.
3. Malinowski A., Bożiłow W. *Podstawy antropometrii. Metody, techniki, normy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Łódź, 1997.
4. Piontek J. *Dymorfizm płciowy jako wyznacznik warunków życia w populacjach pradziejowych i historycznych* [w:] *Kobieta-Śmierć-Mężczyzna. Funeralia Lednickie Spotkanie 5*, W. Dzeduszycki, J. Wrzesiński (red.), Sobótka, Wrocław, 2003, s. 59-64.
5. Stone L., Lurquin P.F. *Geny, kultura i ewolucja człowieka. Synteza*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2009.

Akceptacja Kierownika Jednostki lub osoby upoważnionej